म. ग्रं. सं. ठाणें
विषय काव्य
सं. क्र. 2262

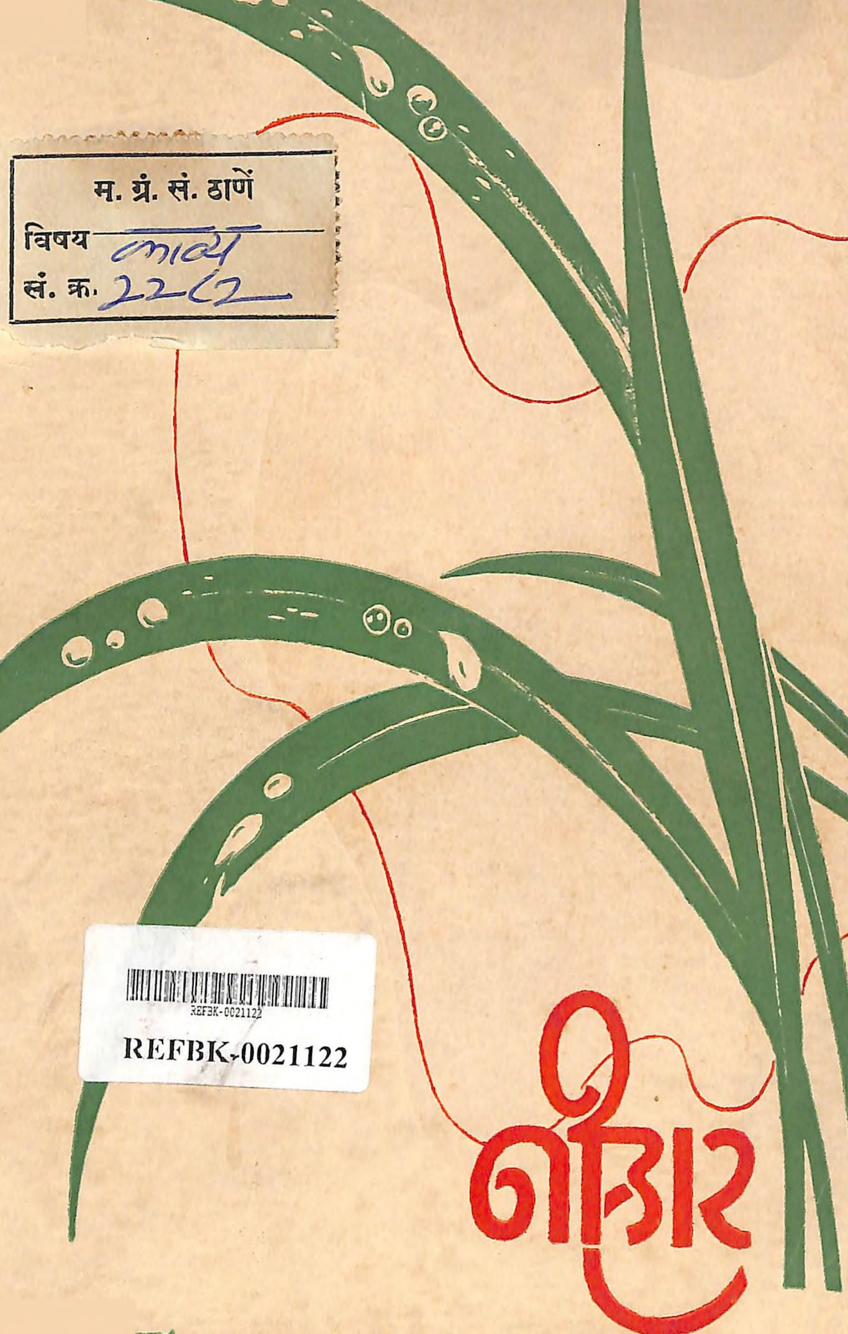

REFBK-0021122
REFBK-0021122

लहर

काव्य
संग्रह
२७१२९

मराठी ग्रंथ संग्रहालय, ठाण

सूचना :—खाली दिलेल्या तारखेपर्यंत पुस्तक/मासिक परत करावे,
...दिनी ५ पैसे

नीहार

पद्मा

REFBK-0021122
REFBK-0021122

मौज प्रकाशन गृह

मौज प्रकाशन : १५

आवृत्ती पहिली : ऑक्टोबर १९५४
आवृत्ती दुसरी : जुलै १९७५

© १९७५, सौ० पद्मा गोळे

वेष्टन : दीनानाथ दलाल

मुद्रक
वि० पु० भागवत
मौज प्रिंटिंग ब्यूरो
खटाववाडी, मुंबई ४

प्रकाशक
वि० पु० भागवत
मौज प्रकाशन गृह
खटाववाडी, मुंबई ४

मूल्य तीन रुपये

अनुक्रमणिका

१ आई झाल्यावर
२ असूं दे ग शेजीबाई
३ नाही जायचें अशाने
४ अनुभविसी का कधी
५ नको विचारूं अर्थ
६ रहदारीच्या पथापलिकडे
७ माझा सुधीर
८ याच कांही क्षणांसाठी
९ विडा
१० माझ्या पाठच्या बहिणी
११ अजून कांही आहे बाकी
१२ ये अवचित नवजीवन
१३ सखे, तुझें पत्र आलें
१४ मध्यरात्रीं
१५ संध्याकाळ उलटली
१६ रे, तू फसवा!
१७ स्वप्नांत आज मी वावरतें
१८ शुक्रतारा
१९ शेजारी
२० मी वेडी
२१ नकळत
२२ माहेरास जावयाचे
२३ कधी कधी

आम्ही कुलीनांच्या कन्या २४
लक्ष्मणरेषा २५
स्वप्नमयी २६
पुनःप्रत्यय २७
होतें मी जगत मुर्दें २८
भाद्रपदांतील विनोदी पाऊस २८
वैरी २९
अशीच यावी रात्र चांदणी २९
एकटें बसाया ३०
अवखळ ये पोरीसमान ३१
अधरांच्या संपुटीं ३२
उगवला शुक्र ३३
मी माणूस ३५
झपाटलेलें झाड ३८
आज बाहेरच जावें वाटेना ४०
कसें समजावूं तुला? ४१
मी घुसळण घुसळित असतां ४२
ही हिरवी हिरवी राई ४३
या रस्त्यांतच ४४
तू नव्हेस तो ४४
येसी वसंत-पाउलीं ४५
अचानक उजळीत ४६
मन माझें ४७

४८ येतो पाउस
४९ अखेर येतें
५० करीत लवलव
५१ करवंदांची ओंजळ
५२ विरहिणी
५३ वाट
त्या तसल्या सायंकाळीं ५४
अजून नाही ५५
आषाढ ५६
प्रेम नको वाटाया ५७
हें शापित वंचित मन ५८
अभिलाषेच्या पोटीं ५९

या पुस्तकाच्या मुद्रणासाठी वापरलेला कागद भारत सरकारकडून सवलतीच्या दरात उपलब्ध करून देण्यात आला.

आई झाल्यावर

आता कळतो ग आई !   अर्थ तुझ्या वेदनांचा
आणि हळव्या सुखांचा   दुःखांचाही.

आई ! आता दिसतो ग,   तुझ्या प्रेमळ नेत्रींचा
खेळ ऊनपावसाचा   हळूवार.

जागे झाले ग श्रवण   मूक हुंदके ऐकाया;
अर्थ त्यांचा आकळाया   मन माझें.

आता पाहतें जगांत   तुझ्या वत्सल दृष्टीनं
वाटे सौंदर्यनिधान   बाळ माझा.

मोजितें मी सुखदुःख   तुझ्या मायेने अनंत
आता बाळाच्या सुखांत   सुख माझें.

आता तुझें वेडें मन   भाग्यें मलाहि लाभलें
आणि पूर्णत्व पावलें   जीवन हें.

हृदीं बाळाला धरितां   आता गहिवरे मन
वाटे पुन्हा बाळपण   यावें मज.

29922

असूं दे ग शेजीबाई

असूं दे ग शेजीबाई,   माझा राजस सांवळा
गोकुळींचा ब्रह्मानंद   कृष्ण नव्हे का सांवळा

असूं दे ग शेजीबाई,   माझा लाल खोडकर
गडे, तुझें मोठें घर   जुना आपुला शेजार

नको गडे शेजीबाई,   सांगूं गाऱ्हाणीं बाळाचीं
तुझी माझी माया मोठी   बाळबुद्धि लाडक्याची

नको गडे शेजीबाई,   पाहूं डोळे वटारून
बाळ प्राजक्ताचें फूल   जाईल ना कोमेजून!

नको गडे शेजीबाई,   नको तोडूनियां बोलूं
थोराची तू लेकसून   प्रेम नको असें तोलूं

बाळाच्या ग पायगुणें   फुलो वंशवेल तुझी
बाळासंगें येवो घरीं   ओळखाया माया माझी

नाही जायचें अशाने

निवालास परगांवीं
बावरलें माझें मन
आज सकाळपासून

आवरीतें वस्तू तुझ्या
परी मन नावरतें
गोड पसारा मांडतें

तुझा कंगवा ये हातीं
फिरवितें केसांतून
आणि जातें थरारून

तुझ्या खमीसाच्या घड्या
ठेवतांना पेटीमध्ये
भाल त्यावरी टेकतें

नको बाई!—उमटेल
माझ्या कुंकवाची खूण
मित्र घेतील बोलून!

बघूं काय पुस्तकांत ?
तुझें माझें छायाचित्र!
मज हासतोस मात्र!

नको तेथे बसूनीयां
पाहूं रोखल्या दृष्टीने!
नाही जायचें अशाने!

अनुभविसी का कधी

सांग कधी निजस्मृतींत मज तू पाहसि का मोहना ?
अनुभविसी का कधी माझिया प्रीतीच्या यातना ?

सुखीं विलासीं रमतां दिससी तू निज सुहृदांसवें
एकांतीं परि माझ्या स्मृतिनें गाळिसि का आसवें ?
सांत्वन करितें भग्न मनाचें एकच ही कल्पना

तुझें नि माझें मीलन आता अशक्य या जीवनीं
दोष कुणाचा कळे न, मज परि झुरणें मनिंचें मनीं
आणि खुळी मी समजें असतिल याच तुझ्या भावना

कधी चांदणें शुभ्र पडे अन् हसे मत्त मोगरा
खुर्चीत जातां खुडावया सुम स्मरे तुझा चेहरा
आणि अकस्मात् धार सुरीची येइ सुखाच्या क्षणा

व्याकुळतें अन् भितें अंतरीं प्रश्न कराया तुला
विसरुनिया गेलास काय रे, सुखसंसारीं मला ?
नकोच उत्तर ! प्यारी मजला ही माझी वंचना

सुखी असावें तुवां नित्य ही आस जरी अंतरीं
परी माझिया स्मृतिनें व्हावें दुःखित तू क्षणभरी
तींत सफलता गमे—जीवना तीच एक प्रेरणा

अनुभविसि का कधी माझिया प्रीतीच्या यातना ?

नको विचारूं अर्थ

असाच केव्हा केव्हा येतो
	उगिच साजणी, भरून ऊर;
अशीच केव्हा केव्हा खिळते
	नजर साजणी, उगीच दूर;

अशीच खुलते संध्या केव्हा
	बदलित मनचा नाजुक नूर;
रात आणिते उगीच केव्हा
	नयनिं चांदणें तलम टिपूर;

असेंच केव्हा नाचे पाउल
	थकूथयू—तुटले जरि नूपूर;
उगीच गातें बीन जोगिया
	सुरांत मिळवित हळवा सूर;

असेच अश्रू, अशीच फडफड,
	असेंच उठतें हें काहूर;
उगिच उसासत, सुगंध उधळित
	पेटत राही मनिं कापूर;

अशीच केव्हा फिरवुनि आणी
	स्वप्न-मळ्यांतुनि ही हुरहूर;
हिच्याच संगें जीव तरंगे
	—कापूस सावरिचा भुरभूर;

अशीच वेडी शोधित फिरते
काहितरी जें दूरच दूर;
नको विचारूं अर्थ साजणी,
उगीच नयनीं आणित पूर

रहदारीच्या पथापलिकडे

रहदारीच्या पथापलिकडे, गर्विष्ठा, तव घर
छाती काढुन बसे जणू की भव्य शुभ्र कबुतर

उंच मनोरा निळ्या नभाशीं करि कसलें हितगुज
दीप विजेचे निळे,—तयांची व्याधाशीं कुजबुज

लाल कुसुंबी भडक फुलांची वेल चढतसे वरी
सुवर्णचंपक तिला खुणावी धुंद होउनी उरीं

निळें चांदणें आवाजाविण लकेर घे उत्सुक
चिरूट उंची वलयें सोडी हवेमधे नाजुक

शाल काश्मिरी लपेटुनी तू सौधावरती उभा
जहांगीर जणु तुला शोभते अहंपणाची प्रभा

रहदारीच्या रस्त्यावरुनी जातां मी कधि कधी
कांटा खुपतो, जरी दरवळे गुलाब हृदयामधी!

माझा सुधीर

माझा सुधीर सांवळा हिणविते जन-वाचा
आणि दाखविते मज कोणी दिमाख कशाचा

नील नितळ आकाश शुभ्र रंगही हंसाचा
तुझ्या अंगकांतीपुढे काय दिमाख तयांचा ?

अत्तराचा परिमल आणि सुगंध फुलांचा
तुझ्या केशगंधापुढे काय दिमाख तयांचा ?

पांखरांचीं मऊ पिसें स्पर्श मृदुल ससाचा
तुझ्या जावळापुढतीं काय दिमाख तयांचा ?

छटा पूर्वेची आरुणी तसा रंग गुलाबांचा
तुझ्या कपोलापुढतीं काय दिमाख तयांचा ?

डोळे काळे हरिणाचे डौल कमलदलांचा
तुझ्या नयनांपुढतीं काय दिमाख तयांचा ?

चांदण्यांचा रे, आल्हाद सदा ह्रियामाणकांचा
तुझ्या मुक्त हास्यापुढे काय दिमाख तयांचा ?

साखरेची मधुरता मोह साखरझोपेचा
तुझ्या गोड पाप्यापुढे काय दिमाख तयांचा ?

याच कांही क्षणांसाठी

भिंती फिकट हिरव्या झुले पडदा रंगीत
आणि कोचांच्या गिरद्या हिर्व्या गडद गडद

शुभ्र पुतळा बुद्धाचा पुष्पहारें सुशोभित
उद्बत्तीच्या सुवासाने मन होतें उल्हसित

उभे समोर गांधीजी धीर देत मानसासी
रोमां रोलां नि लेनिन नव्या युगाचे हे ऋषि

पलिकडे तीं कपाटें ज्ञान-रत्न-मंजूषांचीं
वरी विराजे प्रतिमा ध्यानमग्न ज्ञानेशाची

उजळतो कोन कोन प्रकाशाने निळसर
तू मी वाचीत बैसतां स्तब्धपणें कोचावर

कधी वाचतांना येई कांही विशेष सुंदर
सांगतांना एकमेकां येतो आनंदा बहर

खिडकीशीं जातों कधी दोघे पुस्तकें मिटून
न्याहाळतों मूकपणें आकाशींचें तारांगण

येई झुळूक वाऱ्याची सवें सुगंध घेऊन
हालवीत तुझे केस रुंद कपाळावरून

स्तब्ध निःशब्द भोवती तसें तुझ्या माझ्या मनीं
मूकताहि वाटे गोड लाख प्रेमबोलाहूनी

वेगें दिवस संपतो आपुलाल्या उद्योगांत
याच कांही क्षणांसाठी आतुरतें माझें चित्त

विडा

राया! रंगला रे विडा
आणि नाहीस तू येथे
गोड तुझी आठवण
हृदयांत दर्वळते

झालें एक तप—होते
ओठ विड्याने रंगले
तुझे खोडकर डोळे
माझ्या मुखीं स्थिर झाले

म्हणालास हासूनियां :
"राणी! विडा ग रंगला!"
ओळखूनी भाव तुझा
पळ तेथून काढला!

तूहि धावलास मागे
दारीं उभ्या सासूबाई
खरें लपवावयाची
कोण उडे तुझी घाई!

हासू दाबीत ओठांत
डोळे मोठाले करून
जातां सासूबाई—मींच
मागे पाहिलें वळून

चार डोळ्यांच्या मीलनीं
राया! रंगला रे विडा!
आज आठवणीने त्या
मनीं दर्वळे केवडा!

माझ्या पाठच्या बहिणी

माझ्या पाठच्या बहिणी, तुझ्या संगतीं सोबतीं
आठवणी पालवती शैशवाच्या.

तुझ्या संगतीं सोबतीं मज माहेर भेटलें
आणि मनांत दाटलें कांही तरी.

गडे, आलीस पाहुणी ग्रीष्मीं झुळूक वाऱ्याची
आसावल्या मानसाची तृप्ति झाली.

बाळपणींची ममता आंबा पाडाचा मधुर
अजूनहि जिव्हेवर रुचि त्याची.

तुझें माझें घरकुल उभें अजून माहेरीं
जणु पऱ्यांची नगरी शोभिवंत.

आज भिन्न तुझें गांव भिन्न तुझें माझें नांव
परि हृदयींचा भाव तोच राही.

तुझे दाट मऊ केस विंचरले माझे हातीं
सुवासिक त्यांची स्मृति अजूनहि.

तुझ्या संगतीं सोबतीं भांडलेंहि कितीकदां
वाढे भांडून ममता पटे आज

चार दिवस बोललों आठवणी उजळीत
चिंचा-आंवळे चाखीत शैशवींचे.

चार दिवस हिंडलों वेष सारखा करूनी
पुन्हा कुणींहि बहिणी ओळखाव्या.

चार दिस विसरलों तू, मी माता नि गृहिणी
विनोदानें हूडपणीं बोलतांना.

तुझी माझी ग, ममता वेळ गोड पहाटेची
मना तजेला द्यायची निरंतर.

घरीं निघाली पाहुणी टाळतें मी तुझी दृष्टि
वाटे, अवेळींच वृष्टि होईल की!

अजून कांही आहे बाकी

रस्त्यावर वा नदीकिनारीं
अवचित किंवा क्षण एकांतीं
परस्परांशीं भिडतां डोळे
नजर अजूनहि होते तिरकी;
—अजून कांही आहे बाकी

अजून केव्हा उपचाराचे
शब्द बोलतां चार कोरडे
नकळत निथळे अमृत त्यांतुन
व्यथा उरींची करीत हलकी;
—अजून कांही आहे बाकी

दाखवितों दोघेंहि उपेक्षा
धरुनि अपेक्षा मनांत दुसरी
उलटावा शर म्हणुनि फेकितों
जखम राखितों झरत सारखी;
—अजून कांही आहे बाकी.

ये अवचित नवजीवन

आज मला ये अवचित नवजीवन
प्रीति मनीं ये बहरुन चिरसुंदर चिरनवीन

पुष्पपरिमलासमान
मंदगंधित देहांतुन
गीत गात श्वासांतुन स्पर्शित ये भासांतुन

अलकांतुन, पुलकांतुन
अधरांतुन, रुधिरांतुन
रुमझुमती, थयथयती हे मंजुळ रतिपैंजण

ये उकळीवर उकळी
मनगात्रें रसरसलीं
खळखळतें हृदयांतुन हें अमृत, हें यौवन

येइ प्रीति निरभिलाष
दाहकतेविण प्रकाश
उत्सुक मन मीलनास; मीलन—सर्वस्वदान !

सखे, तुझें पत्र आलें

सखे, तुझें पत्र आलें सवें घेऊन श्रावण
पावसाच्या सरीसंगें कांचनाचें कोळें ऊन

तुझें पत्र बांधी मनीं सुखदुःखांचे हिंदोळे
स्मृतीसंगतीं मानस रमे, हेलावे, आंदोळे

पत्र-भेटीने गाऊ या पंचमीचीं गोड गाणीं
हिर्वळीच्या नाना छटा आळवुनी रंगवुनी

संसाराच्या फेरामध्ये नको यावया भोवळ
खेळूं क्षण, पुसूनियां गालांवरचे ओघळ

नाग पुजूं—करूनियां माहेराची आठवण
फुलें, लाह्या उधळूं या दुःख सुखीं फुलवून

घालूं उखाणे प्रीतीचे धुंद होऊं फुगडींत
सुवर्णाचे कण वेचूं इथे, तिथे जीवनांत

तुझी माझी पत्रभेट ठरो श्रावणसौभाग्य
शांत होवो चैत्रांतली हृदयींची तगमग

मध्यरात्रीं

कोण जाणे कशानेशी मध्यरात्रीं जाग आली
दुष्ट स्वप्नें कसलींशीं झोप घेउनियां गेलीं

हळू आलें सौधावर देखियेलें भोवतालीं
मखमाली अंधारांत सृष्टिसखी विसावली

विर्घळले सारे जीव जणू अद्भुत शांतींत
विरामले मनोभाव मध्यरात्रींच्या कांतींत

आषाढींच्या मेघांआड साऱ्या चांदण्या लोपल्या
क्षितिजाच्या मांडीवर चारी दिशाहि झोपल्या

थांबलीसे तगमग जीर्णशीर्ण बकुळाची
बसे पिंपळ ध्यानस्थ जणू वीतराग ऋषि

जाईजुईची लाजरी बंद झाली कुजबूज
अधांतरीं थांबे वारा नेत्रीं ओथंबून नीज

एकलाच दीप जळे मार्ग उजळीत शांत
जळण्याचें दुःख जळे दिव्य प्रकाशदानांत

आणि सृष्टि झाली कान ऐके संदेश प्रभूचा
लय लागे प्रभुपदीं मूक झाल्या साऱ्या वाचा

पिउनी तो शांतिरस नातें जळलें सृष्टीशीं
दूर पळालीं दुःस्वप्नें थांबली ती कासाविशी

संध्याकाळ उलटली

संध्याकाळ उलटली   दिशा घालिति काजळ
नव्हती ग तेजाळली   गगनींची दीपमाळ

तरू उभे स्तब्ध, पोटीं   धरूनियां पक्षीबाळें
अंधाराच्या चाहुलीने   जीव त्यांचे बावरले

सांजआरती चालली   दूर कुठे देउळांत
बाई ! कातरवेळेची   कातरता वाढवीत

वाटे, भिंतीवर पडे   उभी कुणाची साउली
मन गेलें ग भिऊन   फिरे मागल्या पाउलीं

उभें राहण्याची ऐट   तेंच धारदार नाक
तेंच केसांचें वळण   सुटाबुटाचा तो झोक

यावा यावा वाटे रोज   तोच आला का प्रवासी ?
परी येईल तो कसा   अशा कातरवेळेसी ?

कुंद धुंद अवेळेला   कोण आला मुसाफीर ?
चुकचुके पाल कोठे   मनीं माजलें काहूर !

लाविली मीं सांजवात   उरीं रोधुनियां श्वास
बळें दृष्टिआड केला   नित्य ध्यासांतला भास !

रे, तू फसवा !

रे, तू फसवा !
पाण्यावरचा फेसच नुसता,
इंद्रधनूचा भासच नुसता !

भुलविलेंस तू बोलुन केवळ
लाडिक लवचिक !
दोन अर्थ वा निघतिल ज्यांतुन
हजार आणिक !

बिनवासाचें, बिनकांट्यांचें
फिकटच कांही—
बोललास तुज आज जयाची
स्मृतीहि नाही !

परि माझ्या उत्सुक हृदयाने
त्यास झेलिलें
निज श्वासाने गंधित केलें
रंग निर्मिले
स्पर्शाने कांटेहि उभविले
अलगद खुडुनी
जासि तू, नि मी—
कवळुनि व्यर्थच कांट्यांना उरिं
होतसें श्रमी, होतसें श्रमी !

रे, तू फसवा !

स्वप्नांत आज मी वावरतें

स्वप्नांत आज मी वावरतें
क्षण हसतें, रडतें, व्याकुळतें

कसलें ग हें सुखसंवेदन ?
कसलें दाहक दारुण मोहन ?
सुखदुःखाचें की संमेलन ?
हें जीवन की स्वप्नच नुसतें !

संकल्पांना पंख फुटति नव
आशांच्या हृदयीं गुंजारव
पाझरती मनिं अमृत-आठव
नयनांत नीर तरि साकळतें !

गंध सेवुनी धुंद मृगापरि
धुंडित फिरतें वनीं कस्तुरी
मीच सुरभिनी जाणिव हो तरि
शरविद्ध मृगापरि तळमळतें !

देह पिसापरि हो हलका फुल
फुलापरी उरीं दाटे परिमल
परिमलांत ये ज्योत्स्ना शीतल
तरि चांदण्यांत या मी जळतें !

कां असली ही अथांग तळमळ ?
अधरीं हासूं नयनदलीं जळ
कळेंत ये की कलाच झुळझुळ
मरणांतुनि जीवन की गातें ?

शुक्रतारा

स्वप्नमंचकावरी पहुडलें होतें मी निळसर
शशिकिरणांच्या मच्छरदाणिस वेलींची झालर

पारिजात-निशिगंध-गंधमय दुशाल अंगावर
तरुशाखांचा घेऊनि पंखा मलयानिल तत्पर

आणि उशाला तेवत होता शांत चंद्रदीपक
वाचित होतें नक्षत्रांचें भावमधुर पुस्तक

सप्तर्षींना सांगत होती अरुंधती नवकथा
चित्रा, स्वाती मूक बैसल्या लपवुन विरहव्यथा

मृगावरी शरवेध घेउनी व्याध उभा सर्वदा
बघति विस्मयें दिशा ध्रुवाच्या सुंदर अक्षयपदां

शनि-मंगळ जणु राजकारणीं भेटति नभसागरीं
स्वर्गधरेच्या तहनाम्याची सनद लिहिति निजकरीं

अन् शुक्राचा प्रेमळ तारा दिसतां मम लोचन
आले भरुनी, अडखळले, मग थांबलेंच वाचन

शुक्रामधुनी एक निघालें वदनकमल हासत
प्रेमकटाक्षें परागपरिमळ मजवरती उधळित

स्पर्शाविण मज कुरवाळित अन् शब्दाविण बोलत
निशेउषेचीं कोमल स्वप्नें उलगडुनी दावित

मोहरुनी मम प्राण हासले, ओलवले गाल
गहिवरलें नभ, दहिवरलें जग, विरघळला काल !

शेजारी

कांही सांगायासारखें — राहिलेंच नाही आता
तसें कांही ऐकायाची — उरली न उत्सुकता

कालप्रवाहाने केलें — तुला आमुचा शेजारी
तुझ्या प्राजक्ताचा सडा — पडला रे, माझ्या दारीं

वेचितां मीं फुलें कांही — तूही दिलीं माझे हातीं
औपचारिक रीतीचे — शब्द दोन आले ओठीं

रोज प्राजक्ताचा सडा — वरी पायांची रांगोळी
फुलांची हो देवघेव — दोन शब्दांचीच बोली

अस्पष्ट त्या भावगंधें — सुगंधित झाले दिन
दूर झालों अवचित — कालप्रवाहें आपण

नव्हे भावना ती प्रीति — कळलेंच नाही खरें!
तिच्या माधुरीस परी — उणे अमृताचे झरे!

दुःख करायासारखें — सांग आता काय आहे?
गोड स्मृतींचा निर्झर — पहा झुळुझुळू वाहे!

मी वेडी

मीं वेडी, मी वेडी
सुटति न मज हीं कोडीं
जीवाचीं, भावाचीं
हीं हळवीं, हीं निष्ठुर
हीं रडवीं, हीं सुंदर
उलगडतां हळु हातें
अधिकच हीं गुंततात
सुरगाठी, निरगाठी
दोंहि जिवा काचतात
टाकूं का या तोडुन ?
राहिन का त्यांवाचुन
क्षणभर तरि मी जिवंत ?
—अन् तुटतां हे धागे
जरतारी झगमगते
रेशमि मउ झुळझुळते
मी पडेन कोसळून
उन्मळत्या वेलीपरि !
अन् तुटतां हे धागे
मी सुटेन बंधांतुन
अन् पुनरपि मुक्तीच्या
वेडांतच—वेडांतच—
निर्मिन कोडीं नवीन !
कोड्यांतच या गुंगुन
धाग्यांतच या गुंतुन

कोळ्याच्या जाळ्यांतिल
तडफडल्या माशीपरि
मज जगणें !—कारण की
मी वेडी !—मी वेडी !!

नकळत

नकळत कांही असेंच घडतें
वृत्ति आक्रसते ठायीं ठायीं

मावळतें हासूं ओघळती आसूं
जणू खाष्ट सासू बोले कोणी

लाडावली लेक तशी ही भावना
हिच्या लहरींना जपूं किती ?

हासेना बोलेना उमलेना कळी
तऱ्हाच वेगळी जगाहून

सासर-माहेर पर्वा ही करीना
हिचा एक बाणा जनीं मनीं

हिच्यापायीं किती सोसावा मी छळ ?
आंतड्याची कळ हिला काय ?

मात्र जेव्हा देते तुझी आठवण
सहस्रमुखाने हासते ही !

माहेरास जावयाचे

माहेरास जावयाचे वेध आताच लागले
आणि आठवें सहज कांही पुढलें-मागलें :

गर्द हिर्वा चुडा हातीं पहिली माहेराची खेप
जाईजुईच्या संगतीं रातीं अवघडे झोप

आणि उठतां सकाळीं ? आता कसें आठवेल ?
नणंदा-जावांची मस्करी तुम्हां थोडी कुस्करील ?

सुटे गाडी—दाबलात हात, दाखवीत बळ
साऱ्या अंगभर त्याची झिणझिणे गोड कळ

रोज निळ्या पाकिटांत वाळा गुलाब दवंळे
दादावहिनींनी मज पुरेपुरेसें हो केलें !

आता सत्राची ही बेत्री तिची धरायची चोरी
हवा पोक्तपणा जरा रीत तुमची हो न्यारी !

हो ! हो ! जायलाच हवें माझ्या भाचीचें लगीन
नाही—शपथ; सांगतें ! आठ दिवसांनी येईन.

तुम्हां पुरुषांचें बाई, सारें सारें विलक्षण
मी ना ! नाचतेंच आहें माहेराच्या आनंदानं.

येतें,—जपा प्रकृतीस दिस पाऊसपाण्याचे
कुठे काय ? गेले वाटे डोळां कण कोळशाचे !

कधी कधी

कधी कधी होऊनि उर्वशी
शृंगाराने तुज भुलवावें
कधी तपस्या तुझी होऊनी
भवमोहांतुनि तुज काढावें

कधी कधी होऊनि राधिका
तुझ्या बन्सिने वेडें व्हावें
कधी रुक्मिणी होउन पत्रीं
प्रेमें तुज आवाहन द्यावें

कधी कधी सति होउन यज्ञीं
उमास्वरूपें तुजसि वरावें
सावित्री कधि बनुनि तुझ्यास्तव
काळाशींही हसत लढावें

परी कधी हे पुरुषा ! अदया !
रामस्वरूपीं तुला बघावें
भूमिगता सीताच होउनी
एकाकीपणिं तुज रडवावें

आम्ही कुलीनांच्या कन्या

आम्ही कुलीनांच्या कन्या
चांफेकळ्या पानांआड
मुळी मांडूं ना आरास
मुग्धपणें लावूं वेड !

आम्ही कुलवती कन्या
वाद फुकाचा ना घालूं
शब्द चतुर मोजके
हिरे-माणकांशीं तोलूं

आम्ही कुलशीलवती
नाही बोलणार प्रीत
कुलीनांच्या डोळ्यांनाच
समजेल गूढ हेत !

डोळा कराल वाकडा
कडाडेल वीज जशी
सखी शृंगार-मंजिरी
लीलावती पतीपाशीं !

कर्ते घरचे गर्जती
आज्ञा देती रागें कोणा
वाजतांच कंकणें हीं
होई अटक शब्दांना !

पाऊल ना ओलांडील
व्यर्थ कधीच उंबरा
दरबारीं, देवडींत
पायरवाचा दरारा !

झालें विलीन आमुचें
व्यक्तिमत्त्व घराण्यांत
सुगंधाने व्यापी घर
उदबत्ती की जळत !

प्राणरक्षकता कधी
उगा जाणवे हवेची ?
प्रसंगांत कुलकन्या
शिवशक्ति संसाराची !

लक्ष्मणरेषा

तूच एकदा म्हटलें होतें
प्रीत विसरणें अशक्य नाही.
प्रामाणिक तू—विसरलासही!
मलाच पण तें जमलें नाही.

विसरलास तू—अन् मी झालें
रे, केवळ गृहमंदिरभूषा;
विसरुनि जाया तुला, मजपुढे
मींच ओढिली लक्ष्मणरेषा.

मादक दृष्टीमधि रमणीच्या
बुडविलेस तू माझे डोळे
शुक्र उगवतां निशींप्रभातीं
ओलवती पण अजुनी भोळे.

न बोलतां वा न पाहतांही
मूकपणें जें वदलों आपण :
विसरलास तू अमोल सारें,
मन्मनिं त्याची सदैव रुणझुण!

विसरलास तू तें, तेव्हाचें
सहज, निरामय, मधुर, मोकळें;
मलाच कां तें क्षणहि न साधे?
रोज नव्याने हृदय हें जळे.

पुन्हा एकदा—एकदाच ये
शिकव प्रीतितें जाया विसरून,
ना तरि त्वन्मय होतां जीवन
लक्ष्मणरेषा मी ओलांडिन!

स्वप्नमयी

तुझ्या नाजुक बांध्याला	राजहंसीची गोलाई
तुझ्या चरणचालींत	नागिणीची चपळाई
तुझ्या हसऱ्या डोळ्यांत	आकाशाची गे निळाई
काळ्या केसांत श्वासांत	दरवळे जाईजुई
तुझ्या मृदुल कांतीला	ताज्या दुधाची झिलई
तुझ्या केतकी स्पर्शांत	चांदण्याची शीतळाई
बोलण्यांत हासण्यांत	गोड धिटाई मिठाई
आणि सदाचीच तुला	पोरी! कसलीशी घाई
स्नेह-अमृतें भरली	दिव्य सुवर्ण सुरई
बाळे! तू ग निसर्गाची	मूर्तिमंत नवलाई
मज मोहवी सुखवी	तुझी गोड चतुराई
तुझ्या क्षणिक दर्शना	पणा लावीन पुण्याई
नको—लागेल ना दृष्ट	इडापिडा टळो बाई!
मनीं स्वप्नीं रहा सुखी	माझे कन्ये! स्वप्नमयी!

पुनःप्रत्यय

आज पुन्हा अंगोपांगीं सोनचाफा बहरला
पुन्हा बाई, श्वासोच्छ्वासीं धुंद मोगरा फुलला

आज पुन्हा गुलाबाचे काटे हृदयीं रुतले
आसवांत हासण्यांत गडे कपोल भिजले

विशी-षोडशीची माया लहरली कायेवर
आज पुन्हा शिशिराला आला वसंत-बहार

पुन्हा मानसांत कांही मोहरलें दलीं दलीं
चिरप्रणयिनी त्यांत मत्त गावया लागली

पुन्हा मोहाच्या फुलांनी भारावलें वन सारें
खुलीं झालीं भराभरा स्वप्नमंदिरें गोपुरें

पोरी ! तुझिया गुपितें साद घातली यौवना
विसरलें तूज जशी विसरलें मी आपणा

सांग पुढे, मी ऐकतें नको पाहूं रागावून
काय म्हणाला तो तुज हनुवटीस स्पर्शून ?

काय तरी म्हणतेस ? थट्टा नको, सांग खरें !
कुणीं सांगितलीं तुज आमुचीं हीं प्रश्नोत्तरें ?

होतें मी जगत मुर्दें

होतें मी जगत मुर्दें
शांत कृष्ण घन तमांत
तम जीवन, तमचि मरण
रंग दुजे मज न ज्ञात

लखलखली क्षण विद्युत
कणकणास पुंजाळत
जीवन जणु इंद्रचाप
रंग रंग हो जिवंत

लखलखली क्षण विद्युत
व्हाया तिमिरांत लुप्त
रंगांचें वेड उरे,
शांतिही नुरे तमांत !

भांद्रपदांतील विनोदी पाऊस

भाद्रपदांतील विनोदी पाऊस,
खट्याळ वारा
स्वप्नांत रंगल्या संध्याराणीच्या
हळूच ओढिती लाल पदरा.
आणि बूचतरू सुगंधी पेल्यांत
घेऊन सर्बत म्हणतो लाजत,
"ऊठ ना राणी! पहा ना जरा..."

वैरी

दर्शन तव क्षण व्हावें
झुरतें मनिं रात्रंदिन;
बोल तुझे ऐकाया
क्षुधित नित्य होति श्रवण

दिसतां तू पथिं केव्हा
जातें परि मुख वळवुन
अन् येतां तूं समोर
पळतें क्षण कर जोडुन

अपरिहार्य जरि वदणें
वदतें, "का ठीक काय ?"
घरिं येतां तळमळतें,
वैरी अभिमान हाय !

•

अशीच यावी रात्र चांदणी

अशीच यावी रात्र चांदणी
सुखवित दुखवित मनास माझ्या
असाच यावा सुगंध जुइचा
मनच्या जखमा करीत ताज्या

तुझ्या दिशेचा वारा यावा
जखमांवर त्या घालित फुंकर
मधुर वेदनेंतुनी आंसवें
निखळावीं रे, अशींच सुंदर !

एकटें बसाया

एकटें बसाया भय वाटतें
उरीं दाटतें
मनीं तुटतें
सहज डोळ्यांत पाणी साठतें !

साठल्या पाण्याच्या भिंगावरी त्या
बिंब उठतें
मज भेटतें
आणिक एकटेपण आटतें !

पाहून परके भाव परि ते
मागे हटतें
मन गोठतें
क्षणांत स्मृतींचें पोळें फुटतें !

ठिबकतो मध, मन चाखितें
मन माखितें
मनीं राखितें
सहस्र माशी ही जरी डंखिते !

आणि त्या मधाची—दंशाचीहि त्या
नशा चढते
नशा वाढते
आणिक बसावें वाटे एकटें ! सदा एकटें !

अवखळ ये पोरीसमान

अवखळ ये पोरीसमान आज सकाळ
तोंडीत गळ्यांतिल सोन्याची फुलमाळ
नादांत वाजवित रुमझुम अपुले चाळ
घरट्यांतुनि उडवी खगांस हीच खट्याळ

करिं आनंदाचें मोरपीस घेवोनी
गुदगुल्या करी मज गालावरि फिरवोनी;
गुणगुणत स्वतांशीं वारा अधिरें गाणें
अन् फुगडी घाली घालित मजसि उखाणे

हें ऊन केशरी लोळण घेई अंकीं
लुसलुशित कोवळी निर्मळ बाळतनू कीं
तृणपर्णी हसतें दंव मिचकावित डोळे
भिजवितें वसन मम लावुनियां कर ओले

तरुवेलींवरती फुलला सुमसंभार
लडिवाळ हास्य हें सकाळचें अनिवार
मैत्रीण हिची ती निळी टेकडी वेडी
मखमलिचा परकर आज ल्यावया काढी

घेऊन ओढणी जरतारी सुकुमार
मज खुणाविते, "ये बनुनी अवखळ पोर"
अन् मलाहि वाटे मुक्त सोडुनी केश
लेऊन परीसम हलका निळसर वेष

होऊन तरल या वाऱ्यासम धावावें
सोनेरी असल्या उन्हांत मिसळुनि जावें
गुदगुल्या कराव्या मूर्त बनुनि आनंद
गुणगुणत बसावें स्वतांशींच स्वच्छंद

सुमनापरि निर्मळ हसुनि जगा हसवावें
अन् विहंग बनुनी आकाशीं विहरावें
या लीन तृणाला दंव बनुनी नटवावें
अन् माझ्यांतुनि मी निसटुनि सकाळ व्हावें

अधरांच्या संपुटीं

अधरांच्या संपुटीं
क्षणच बहरतें
क्षण थरथरतें
मागे फिरतें, होउनियां हिंपुटी !

नयनदलीं कोमल
क्षणच चमकतें
क्षण भिरभिरतें
मागे फिरतें, होउनियां व्याकुळ !

अंतरिंच्या अंतरीं
क्षणच उमलतें
क्षण परिमळतें
गळुनी पडतें, निर्माल्यच केवळ !

रे, माझ्या हितगुजा !
क्षणच जन्मुनी
क्षण परिमळुनी
क्षणिं मरणाची तुजला कायम सजा !

उगवला शुक्र

अजून पाहते कोणाची वाट ?
उगवला शुक्र झाली पहाट

अजून मंदिरीं केशरी ज्योत
रेंगाळे अधरीं अपुरें गीत
न्याहळती लाल लोचन दूरी
हारही कळ्यांचा तसाच करीं
तळमळे मनीं केवडा धुंद
पदर ढळतो जरीचा रुंद
बाई ग, भिजला काजळकांठ
उगवला शुक्र झाली पहाट

"थांब ग, ऐका ना—तीच चाहूल
हिर्वळीवर का वाजे पाऊल ?
येईल अजून कोणत्या क्षणीं
जाईल लोहाचें स्वर्ण करोनी
पाहूं का हळूच गवाक्षांतून ?
नको ग ! निराशा घेईल प्राण
वाळल्या पानांची मस्करी धीट
उगवला शुक्र झाली पहाट

प्रवासी माझा का विसरे वाट ?
नव्हती मीं दिली शेल्याला गांठ
'येईन' स्वप्नांत वचन दिलें
म्हणून जीवनस्वप्न रंगलें
अर्पीन सर्वस्व तयाचे पायीं
उडाला हंस हा परतो बाई !

पुन्हा न व्हायची का कधीं भेट ?
उगवला शुक्र झाली पहाट."

पिवळा पडला चंद्र नभांत
खेळतो कळ्यांशीं पश्चिमवात
ओतीत आकाशीं माणिक-घट
आले ललकारीत उषेचे भाट
समजावा कोणी खुळीला जरा
'स्वप्नींचा' हंस का येईल घरा ?
घोकीते ही वेडी "तो नाही नट!"
उगवला शुक्र झाली पहाट

"नका ग चाळवूं हिणवूं मज
जयाची मी तोच राखील लाज
येईल खास ती सोन्याची घडी
वाजेल हळूच दाराची कडी
दाबेल मखमल पावलाखाली
चोरून हासेल हाराची कळी
लाजून पळेल केशरी ज्योत
येईल रेशमी अंधार दाट
थांबेल शुक्र अन् वेडी पहाट
तोवरी तयाची पाहीन वाट!"

मी माणूस

सगळं खोटं सगळं खोटं
प्रेम खोटं काम खोटा
साऱ्या साऱ्या नकली नोटा
हसत हसत देत जायच्या
बिनतक्रार घेत राह्यच्या
सर्वांचीच एक गोम
देखाव्याचं सगळं स्तोम
परस्परांची फसवणूक
करून मानायची करमणूक
करमणुकीचं काय मोल ?
रंगीत ओठ रंगीत बोल !
आणिक अभ्रा जर का गोरा
चेक मिळेल अगदी कोरा
पण सांभाळ ! तोही खोटा !
जा वटवायला मिळेल सोटा !

स्त्री देवी हें तर खोटं
स्त्री सखी हेंही खोटं
स्त्री सुंदर चलनी हुंडी
स्त्री म्हणजे नुसती कुंडी
स्त्री म्हणजे केवळ मांस
शिकाऱ्याच्या हातांत फास
बाकी सारे मोहक भास
चीर फाड अन् तपास !
तरीहि चीड फुटत नाही
कुजकी भीड तुटत नाही
नटवी लाज सुटत नाही

हिशेब कांही मिटत नाही !
सगळं खरं मानीत नाच
प्रेतावरती आपुल्याच !

सगळं खोटं सगळं खोटं
असली ओरड तीहि खोटी
केवळ रंगभूमीसाठी
खोटे अश्रू खोटी तडफड
खोट्याचीच तुला आवड
कां काढावा उगाच गळा ?
खोट्या वेणा ! खोट्या कळा !
यांतून निर्माण होईल काय ?
नुसती हाय ! नुसती हाय !
गाळांत रुतले खोल पाय
ओठावरची चाट साय !

सगळं खोटं सगळं खोटं
हेंही तुझं बोलणं खोटं
कोठे तरी लपलं अस्सल
खुशाल रक्ताचं दे मोल
खुशाल कर मोडतोड
नको भलती तडजोड
झगड आणि मार झोड
दूर सार सारी राड
खरं तेवढं शोधून काढ
लाव आपल्या शस्त्रा धार
झेल अंगावरती वार
त्याच कठोर वारांतून
त्या रक्ताच्या धारांतून
मिळेल अस्सल तें अनमोल

उचल त्याला आणिक बोल—

नाही हो मी नुसती नार
पेजेसाठी जी लाचार!
शेजेसाठी आसुसणार!
नाही मी नुसती मादी!
मी माणूस—माणूस आधी
माणूस म्हणून मी जगणार!
माणूस म्हणून झगडणार
माणूस म्हणून हसणार
अन् माणूस म्हणून मरणार!
माणसावरती माझं प्रेम
माणसासाठी माझा काम
माणसासाठी निर्मिन धाम!
मनुष्यांतुन निघेल स्त्री
तीच जगाची भाग्यश्री!

हेंच खरं! हेंच खरं
तुला नि त्याला उद्धरणारं
तरच हा झगडा संपेल
खरं सुख त्यांतून उगवेल
फुलेल तुझं हृदयकमळ
उघडुनि अपुलं सहस्रदळ
मग तू प्राणामधून हास
संसाराची खेळत रास
खुशाल डोल खुशाल नाच
गर्जत एकच, एकच घोष—
मी माणूस!—मी माणूस!

झपाटलेलें झाड

मी झपाटलेलें झाड मी जगास बनलों गूढ

राईतच माझी वसती पण ती तर नांवापुरती
हीं नातींगोतीं भवती सांगायासाठिच नुसतीं
अन् हरित पर्णसंपत्ति सारखीच असती-नसती
स्पर्शांतिल जादू सरली
नजरेंतहि ओळख नुरली
रुचिहीना रसना उरली
मी स्थितप्रज्ञ जडमूढ मी झपाटलेलें झाड

यौवनेच किमया केली बहरलीं अंगप्रत्यंगें
थरथरलीं कवळीं पानें अन् मोहर तांबुस रंगे
अस्वस्थ मालती झाली शांतता जुईची भंगे
मस्तींत किती खेळविल्या
नजरेवर लतिका भोळ्या
कुणि हसल्या कोणी सुकल्या
मजला न कुणाची चाड मी झपाटलेलें झाड

प्रणयाच्या भंवऱ्यामाजी सापडली जाई भोळी
पुटपुटून लाजत कांहीं ती कळ्याकळ्यांतुन हसली
झिडकारित तिज दर्पानें मी तिची मस्करी केली
"जर असेल मजवर प्रीती
ये, भेट वादळी रातीं
प्रीतीस कोठली भीती ?"
अन् खुळीं हासली गोड मी झपाटलेलें झाड

त्या रातीं सुटला वारा कांपवीत दाहि दिशांस
माड ते घालिती पिंगा पिंजारुनि अपुले केस

मुरगळून साऱ्या विश्वा कुणि करी विकट उपहास
तो प्रफुल्ल जाई आली
कडकडून विळखा घाली
उन्मळून चरणीं पडली
प्रीतीच घेई कीं सूड अन् झपाटलें हें झाड !

दृढ मिठींत त्या शेवटच्या मी स्वर्ग पाहिले होते
घनदाट अमेच्या रातीं चांदणें भोगिलें होतें
त्या धुंद सुगंधित जहरीं अमृतहि चाखिलें होतें
हो क्षणांत सारें लुप्त
हें झाडच उरलें फक्त
मी संज्ञाहत अभिशप्त
मी बनलों केवळ दगड मी झपाटलेलें झाड

मन असून उन्मनता ये तनु असून निर्जिवताही
मी जगास परका झालों मी मलाहि उरलों नाहीं !
अन् अता पाहती कोणी अवसेस इथे मुंजाही
तरुलता न ढुंकुन पाही
कोकिळा दुरूनच जाई
छायेंत पांथ ना येई
माझी न कुणाला ओढ मी झपाटलेलें झाड

हीं अनंत मरणें मरुनी राहिलों उभा मी येथे
तें सुप्त तेज हृदयींचें या खोडांतच धगधगतें
शोधीत तया, कधिकाळीं येइल का प्रीतिच येथे ?
चेतवून तो स्फुलिंग
पेटवील हें अंगांग
मज करील मूर्त अनंग
लावून पेटती चूड देईल मुक्तिची जोड !

आज बाहेरच जावें वाटेना

आज बाहेरच जावें वाटेना
सृष्टि या दृष्टींत मुळी नटेना

बाहेर नारिंगी संध्या दाटली
झाडें नटलीं
रंगे वाटुली
कांहीच परी या मना पटे ना
आज बाहेरच जावें वाटेना

नदीच्या मनांत नभ झुळझुळे
नारिंगी निळें
छायेचें जाळें
त्यांतही जीव हा गुरफटेना
आज बाहेरच जावें वाटेना

निःशब्द कोणाची चाहूल लागे
हिंडते मागे
जोडीत धागे
रेशमाची अशी गाठ सुटेना
आज बाहेरच जावें वाटेना

घरांत भरला कुणाचा भास
उन्मत्त श्वास
मंद सुवास
ध्यासांतून धुंद मन उठेना
आज बाहेरच जावें वाटेना

इथे कुणाचासा गुंजतो शब्द
घालीत साद
लावितो नाद
छंदाची या मना लाज वाटेना
आज बाहेरच जावें वाटेना

आज या घराची माया ओढते
जिवा जडते
पाया वेढिते
अदृश्य आकुल मिठी सुटेना !
आज बाहेरच जावें वाटेना !

कसें समजावूं तुला ?

माझ्या भोळ्या खुळ्या जिवा !
रंग हिरवा सरला
उष्ण मातीचा केवळ
रंग करडा भरला !

माझ्या भोळ्या खुळ्या जिवा !
गंध मातीचा सरला
आता उष्ण राख सारी
कसें समजावूं तुला ?

मी घुसळण घुसळित असतां

मी घुसळण घुसळित असतां
मज आठवतें व्रज तूझें;
अन् संसारच हा अवघा
होतसे शिरावर ओझें.

मी चाखित असतां बोरें
मज आठवते भिल्लिण ती;
अन् तुझे निरागस डोळे
जे मुक्याच शपथा घेती.

अंगावर घेतां पाणी
स्मरतो तो वृक्ष कदंब;
अन् त्यावर बसलेला तू
मज पाहत ओलीचिंब.

मंचकावरी पडतांना
मज आठवतो तो भुंगा;
स्मरविद्ध चंद्रसेना ती
अन् तुझा विलक्षण त्रागा.

मी होतां सीता, राधा
हे भास रामकृष्णांचे;
उरतां मी माझिच आता
घेशील रूप कोणाचें ?

ही हिरवी हिरवी राई

ही हिरवी हिरवी राई
अन् वरी अथांग निळाई
ही हिरवी शांती गूढ
एकांत हवासा गाढ

हें असलें बघतां कांही
स्मृति तुझी उफाळुन उठते
ही हिरवी हिरवी राई
कणकणांत पुलकित होते

मग एकांताला फुटती
शतवदनें गाया गाणीं
या शांतीमधुनी झरते
स्मरणाची अमृतवाणी

भंगून कोष शांतीचा
स्मृति वाहे कल्लोळांत
अन् अनंत तव प्रतिमांनी
रंगतो गूढ एकांत

तीं शल्यें हृदयामधलीं
हासरीं मोगरीं होतीं
त्या जखमा दुखऱ्या साऱ्या
नाचऱ्या निर्झरी बनती

मग मी ? मी हिरवी राई
अन् तू ती शांत निळाई !

या रस्त्यांतच

या रस्त्यांतच उभ्या उभ्या तू
बोललास रे, कांही;
ऐकिलेंहि ना, तरि रस्त्याचें
भानच उरलें नाही.

निघुनी तू गेलास आणि मी
घुटमळलें रस्त्यांत;
वळुनी तू पाहिलेंस, मिळती
नजरा परस्परांत.

तो रस्ता, तें घुटमळणें, ती
दृष्टिभेट, ते बोल
स्मरतां जातो अजुनहि केव्हा
सभ्य मनाचा तोल!

तू नव्हेस तो

तू नव्हेस तो जो मीं
कवितेतुन वर्णियला
खिजविति तुज जन म्हणती
'बेइमान' रे मजला.

तो नव्हेस खासच तू
—ठाउक हें तुज-मजला;
'रत्नहार' कुणिं अपुला
उघड्यावर टाकियला ?

येसी वसंत-पाउलीं

येसी वसंत-पाउलीं
फुलवीत कळ्या कळ्या
ग्रीष्मा ! तुझ्या लहरींत
किती पोळल्या गळल्या !

वर्षा ! मेघमल्हारांत
केलें अभ्यंग पावन
पानापानांत साठलें
धुंद शारद चांदणं

वेड्या हेमंता ! तुझिया—
स्पर्शें झालें मी समृद्ध
रम्य साकारल्या स्वप्नीं
माझी हरपली शुद्ध

येसी शिशिर होउनी
झोडपिसी सारें वन
माझ्या हिरव्या राईचीं
झालीं पिवळीं रे ! पानं

नव्या फुलवाया बागा
पुन्हा होसी साही ऋतू
मशागत साधे तूज
मी न माळीण परंतू

राहूं दे ना ही अशीच
तुवां केली मोडतोड
मला नको रे नकोच
भलतीच तडजोड !

अचानक उजळीत

अचानक उजळीत कुंद दिशांना नीरव
घनश्याम आषाढाचा येई मत्त पदरव

गंधित त्या चाहुलीने तरारलें पानपान
सुरू शहारून उभा ताठ करूनियां मान

साडी हिरवी राईचीं गर्द झाला तिचा रंग
आणि मखमली चोळी झाली अधिकच तंग

झरा—पदर जरीचा सावरीतांही ढळला
माड कावराबावरा मनीं वृथाच लाजला

आणि मलाही वाटलें आज नेसूं चंद्रकळा
उभा निरखीत मज वेडा आरसा हसला

आज डोळ्यांच्या डोहांत स्वप्नें बैसलीं डुंबत
शुभ्र सारस-जोडीचें कांही गुपित ऐकत

आज कितीक दिसांनी जुई माळली केशांत
मन भारावून वसे तिच्या सुगंधकोषांत

परी अज्ञात ओढीने पाय पळाले बाहेर
तप्त देहा आलिंगीत कोसळली जलधार

स्तब्ध झेलीत वर्षाव अशी होतां ओलीचिंब
थेंबाथेंबांतून धुंद हासे तुझें प्रतिबिंब

आणि अवचित कसें कोडें उकले सहज
तुझ्या साक्षात्कारासाठी संगतीची ना गरज !

मन माझें

खळखळत्या लाटांचें
हरित सजल काठांचें
सोनेरी वाटांचें
मन माझें.

शीतल स्थिर ताऱ्यांचें
वासंतिक वाऱ्याचें
अतिचंचल पाऱ्याचें
मन माझें.

मन माझें सांध्यमेघ
खोल नील जलतडाग
कमलाचा मृदु पराग
मन माझें.

हा श्यामल आडमार्ग
राधेचा प्रणयराग
सीतेची चिर तगमग
मन माझें.

गरुडाच्या पंखांचें
नास्तिक शतशंकांचें
सर्पाच्या डंखांचें
मन माझें.

मुलखाचें हें हटेल
मद्यपीच अन् छटेल
क्षण विटेल क्षण नटेल
मन माझें.

येतो पाउस

येतो पाउस—
धुंद सुगंधित, मत्त वादळी
स्पर्शुनि जातो उगीच वेडा
कणाकणाला आसुसलेल्या !
अन् उकलित मन-मनचे धागे,
नाजुक-साजुक,
गुप्त चोरटे, स्वप्निल भुरटे
आत आत जे लपले होते
कळ्याकळ्यांच्या चोरखणामधि,
हुसकुनि ज्यांना आज पळविलें
बेहोषीने असें उधळिलें
या वेड्याने !
खट्याळ कुठला !

येतो पाउस—
येतो घेउन वास मातिचा उन्मादक
अन् सुरीसारखा तीक्ष्ण दुधारी
पदर फाडितो अंगावरचा झुळझुळणारा
गर्भरेशमी अन् जरतारी
बंद तोडितो काचोळीचे
उघड्या करितो त्या जखमांना
ओठ जयांचे प्राजक्ताच्या देठासम
अन् मृद्‌गंधासम वास जयांना
जहर शोषिती मम हृदयांतिल
तन्मयतेने !

—आणि पिणाऱ्या बाळासम मी
ज्यांस लपवितें पदराखाली
जनदृष्टीच्या वाऱ्यापासून संरक्षाया;
आणिक त्यांनी जहर शोषितां
कळा थांबती या जीवाच्या,
वाहुं लागतें अमृत केवळ
शिराशिरांतुन अन् शब्दांतुन,
सुटतो भवती सुवास एकच
मम रुधिराचा—छे, मातीचा
सृजनशालिनी!

अखेर येतें

अखेर येतें तुझ्या मंदिरीं
जखमी माझें हृदय घेउनी
निज रक्ताने न्हात गातें
आळवितें तुज दिवस-यामिनी

कसा कोठुनी नकळत येउन
न्याहळसी मज प्रेमदृष्टिने
अन् रक्तांचीं क्षणांत होतीं
लाल सुगंधित गुलाबसुमनें

त्याच सुवासें धुंद होउनी
सौख्य धुंडितें दारोदारीं
नवी घेउनी जखम उरावर
पुन्हा यावया तुझ्या मंदिरीं!

करीत लवलव

करीत लवलव
इवल्या निळसर मृदु पंखांची
उवडझाप की यौवनचंचल नेत्रदलांची
इंद्रनिळाचा लोलक किंवा गोकर्णीचें फूल चिमुकलें
तरळत जावें जादूने वर
तसा उडाला पक्षी इवला डोळ्यांपुढुनी
फिकट केशरी आकाशांतुनि
मखमलींत त्या उमटवीत जणु
नाजुक रेषा संथ गतीची
सहजानंदीं सहज चालला; एकलाच पण !

तोच खालच्या अथांग हिरव्या शांतीमधुनी
दुजें उडालें स्वप्न निळें,
अन् चालु लागलें पहिल्यासंगत
समांतरें अन् मूकपणें.
नवयुवतीच्या दो गालांवर
दोन आसवें हळुच गळावीं,
कर्णफुलें कीं इंद्रनिळाचीं
हंसतगतीने हळुच झुलावीं,
लयींत एका लवलव चाले मृदु पंखांची
किंचित् द्रुत अन् आनंदाची
असे उडाले दोघे संगत, करीत सोबत परस्परांची
मूकपणाने.

एकाएकी
जैसें आलें तसें मिसळलें
तळच्या अपुल्या हिरव्या शांतिंत स्वप्न निळें तें !

निरोप नाही नजरेचाही—शब्द कोठले ?
आणिक पहिलें—
किंचित् थरथर मृदु पंखांची
किंचित् भिरभिर नेत्रदलांची
आणि अनामिक, मूक लाजरी
व्याकुळ हुरहुर, नाजुक निळसर
संथ लयींतच गेली उडुनी माझ्यापुढुनी
पुन्हा एकली—एकलीच ती !

करवंदांची ओंजळ

करवंदांची ओंजळ माझ्या करांत टाकून
करवंदांसम नेत्र टपोरे मजवर रोखून
पाहिलेंस क्षण मुखीं घालतां मीं तीं करवंदं
दृष्टिनेच त्या शोषिलेंस मज अन् चढली धुंद
त्या धुंदींतच जीवन जगलें तुझ्याहिवाचून
धुंद सरे; पण तूच राहसी मनांत साचून !

२२८२ ०१२४
२११२२

विरहिणी

आज अवसेची रात
विरहिणी राधेपरी
उभी उदास आतुर
दाट तिमिराच्या तीरीं.

लुकलुकतात तारा
गोड कन्हैयाच्या स्मृति
पुनःपुन्हा आठवून
राधा बेहोषली चित्तीं

दर्या अथांग तमाचा
यमुनाच काळीकाळी
रातराधा प्रेमवेडी
खोल प्रवाहीं शिरली;

आणि विसरली खुळी
जावयाचें पलिकडे
वरंगळून चाललें
गर्द आकाशी लुगडें.

तपोमग्न गिरिदेहीं
क्षण तरारला कांटा,
आणि ऐकूं ये वाऱ्याचा
क्षीण निःश्वास चोरटा.

धुंदफुंद कालिंदींत
उभी राधा भानहीन
कृष्ण कृष्ण जपतांना
झाली अंतर्बाह्य कृष्ण !

वाट

क्षितिजाच्या कडेवर
फिरे काजळाचें बोट
लाल-काळ्या अंधारांत
अंधुकशी पायवाट

उभ्या वृक्षवेली शांत
सावल्यांत गुंतुनियां,
घरट्यास परतली
दूर उडालेली माया

ओढ लागावी घराची
परी लागेना अजून
वाट घोटाळे कोरडी
भिजलेल्या डोळ्यांतून

ओढ लागावी कुणाची
कशी लागेना नकळे !
डंख मारीत पायांत
वाट मात्र वळवळे !

त्या तसल्या सायंकाळीं

त्या तसल्या सायंकाळीं
—ती वेळच तसली—
जी उटी ओलसर मोगरिच्या गंधाची ल्याली
पिउनी वसंतवारा मादक अभिसारास्तव सजली;
त्या भिजल्या कातरवेळीं
मी नेसुनि वसन अबोली
वासंतिक गौरीचें लावुनि हळदीकुंकू भाळीं
करांत गजरा मोगरिचा अन् हिनागंध भवताली
मी परत जावया वळलें
अन् पाउल माझें खिळलें
दारांत उभा तू उधळित स्मित मजवरती
संध्येपरि नाजुक हळवी पसरित दीप्ती
अन् थांबविसी मज
बोलुनि निरर्थ कांही
—निरर्थ तसलें, तें तेव्हाचें, लाडिक ज्यांत बहाणे,
भाव दिवाणे,
तें तसलें हसणें, अन् तसेंच बबणें—
मीही हसलें
विसरुनि हळदीकुंकू
विसरुनि मंगलसूत्र गळ्यांतिल
विसरुनि सारें कांही, मीही हसलें
त्या तसल्या सायंकाळीं
—जी तशिच राहणें कातर कंपित
आतुरतेची घेउनि माला करीं चिरंतन
मीलनोत्सुका उभी सदाची
दक्षिणच्या त्या कुमारीपरी !

अजून नाही

अजून नाही, अजून नाही
आला का रे, तो सुवर्णक्षण ?
वेश्याही घे जाळुनि ज्या क्षणिं
आणि तिलाही हो शिवदर्शन !

चुकचुकलेली पाल ऐकतां
अजून कां रे, मन हो व्याकुळ ?
हाक तुझी—अन् पुढे उभा तू
तरि भवतीचें दिसतें गोकुळ !

अजून नच तुटतें रे क्षणही
कमलाचें पंकाशीं नातें;
कमल गंधरसधुंद रहाया
अजून पंकीं जीवन घेतें;

अजून यमुना पाया अडवी
राधा खेळे वरींच होरी !
मीरेला पेल्यांत दिसे विष;
अजून सर्पच दिसते दोरी !

तोच श्याम तू ! तीच बासरी
मीहि तुझी ती—तीच राधिका !
कुठे हरवला, सूर जुळेना
अजून कां रे ! अजुन असें कां ?

आषाढ

सांग ना सख्या !
ग्रीष्मांतील म्लान कुसुमापरी
शिशिरांतल्या पीत, नीरस, पर्णाच्यापरी
असें का हास्य ?
अशी का दृष्टि ?
अळवावरच्या पाण्यासारखी, कांही न स्पर्शीत,
कांही न टिपीत, डोळ्याला डोळा देण्याचें टाळीत
अशी का नजर निसरते माझ्या अंगावरून, विषण्ण, खिन्न ?
कशाचा खेद ?

पहा ना जरा
इंद्रधनुष्य सरसावून,
निळ्याजांभळ्या विजेच्या डोळ्यांच्या तीव्र धाकांत
साऱ्या विश्वाला धमकावून, चूप करीत,
नीरव एकान्त निर्मीत आपुल्या मीलनासाठी
प्रणयी आषाढ आला उत्सुक धरामंदिरीं;
—माझ्याहि अंतरीं ! नाही कळलें ?—
फेकिलें तयाने इंद्रधनुष्य, डोळ्यांतली वीज लाजून कोठे बसे लपून;
वर्षाव झाला—सहस्र धारांनी तृप्त झाली धरा !
तूच तर तो—ओळखिलें नाही तुवां स्वरूप,
म्हणूनि हें हास्य, उदास नीरस !
पहा ना जरा—क्षणैक डोळ्याला भिडूं दे डोळा—
यौवनसुगंधा वसुंधरेचा, सुंदर, शाश्वत उन्माद लेवून,
अंगांगावर मीहि झेलितें तुझ्या दृष्टीच्या संजीवक धारा
पंचप्राणांच्या अंजलीमध्ये !

पहा ना आता—
आपुल्या दृष्टींत विरून गेलीं शरीरें दोन्ही;
काळाचीं, जरेचीं तोंडें पडलीं काळीं ठिक्कर!
अजूनीहि आहे—अजूनीहि आहे
तुझ्या नि माझ्या प्रणयामध्ये आषाढ-धरेचें तेंच सामर्थ्य!
प्रीतीच्या त्याच अनावर, भव्य वादळीं, वर्षावीं धुंद व्हायचें,
फुलायचें अन् फुलवायचें अनेक, संतत;
क्षुद्र साऱ्या कक्षा तोडून मोडून,
डबकीं छोटीं, ओहोळ इवले वेंधून, लंघून कडेकपारी,
वाहती आपुल्या प्रीतीचे खळाळ,
साऱ्याच विश्वाला आकळावया! कवळावया! फुलवावया!
प्रीतीला का कोठे असतें वय? शरीर? कक्षा?
चिरप्रणयी आषाढ तू
अन् शाश्वतयौवना धरित्रीच मी!

हास ना सख्या!

प्रेम नको वाटाया

प्रेम नको वाटाया
जन्मठेप तुजसि सजा;
तुजला मी प्रिय होतें
एवढेंच सांगुनि जा.

हें शापित वंचित मन

हें शापित वंचित मन माझें
त्या परिघांतच कां घुटमळतें ?
घेउनि स्मृतींचें शिरिं ओझें
ये भोवळ तोवर गरगरतें !

त्या गूढ टपोऱ्या डोळ्यांतच
हें अजुनि गुंगतें—नजरेंतच;
हें अजुनि रंगतें त्या हुकुमी
ओठांच्या हास्या-लास्यांतच;

त्या अवखळ काळ्या केसांच्या
लाटांतच हें वेडें घुसतें;
पोलादी दणकट दंडांच्या
घाटांतच रेंगाळत बसतें;

उल्लंघुनि सीमा स्पर्शाची
जें शब्दांच्या हो पलिकडलें,
त्या दुर्लभ प्रेमांतच बुडतां
गुणगुणतें, "कोडें उलगडलें !"

मी दाखवितें त्या वनराजी
अन् गहनरम्य आकाश निळें
या सागरलहरी मृदु कुरळ्या
हा शशि ज्यांतुनी अमृत निथळे.

मी ऐकवितें त्या गरुडकथा
अन् रामकथाही ऊर्जस्वल
मी चेतवितें त्या, टोचुनियां
अंकुश, परि नुचले हें पाऊल !

वरदान कराया शापाचें
किति मार्ग नवे त्या दाखवितें,
आंजारुनि, गोंजारुनि त्यातें
बुझवाया रिझवाया बघतें

पण हें तर असलें बहु हट्टी
एकुलत्या पोरासम अडतें;
त्या शापांतच खुलतें फुलतें
दावून वाकुल्या वरि हसतें !

हें शापित वंचित मन माझें...

२२८२ काव्य
२११२२

अभिलाषेच्या पोटीं

अभिलाषेच्या पोटीं संतत
उपभोगाचा निघे कोळसा
मिळे तयांतुनि एखाद्या क्षणिं
हिरा प्रीतिचा लाखमोलसा

त्याच क्षणाच्या तेजावरती
जीवन कंठी अमुचें स्त्रीपण
नातरि दिसल्या असत्या जगतीं
विश्वयोषिता घराघरांतुन.

REFBK-0021122
REFBK-0021122

पद्मा
यांचे
इतर
कवितासंग्रह

स्वप्नजा

रु० ४·००

आकाशवेडी

रु० ४·५०